

دکتر جمشید ممتاز ★

نظام حقوقی سرمایه‌گذاران پیشگام در منطقه بین‌المللی بستر دریاها

از اوایل دهه شصت میلادی برخی از کنسرسیوم‌ها و مؤسسات دولتی کشورهای پیشرفته صنعتی به‌منظور فراهم نمودن مقدمات بهره‌برداری از کلوخه‌های منگنز (Manganese nodules) بستر دریاها اقدام به سرمایه‌گذاری‌های مهمی نمودند.^۱ در سال ۱۹۸۰، ایالات متحده آمریکا که اتباعش در این زمینه بسیار فعال هستند، پیشنهاد نمود که کنفرانس سوم حقوق دریاها تدابیری جهت تضمین و توسعه این سرمایه‌ها اتخاذ نماید. در طول مذاکرات کنفرانس کشورهای پیشرفته صنعتی تصریح نمودند که

★ استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

۱- قسمت‌هایی از منطقه بین‌المللی بستر دریاها واقع در خارج از حوزه صلاحیت دولت‌ها، که کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها آنرا میراث مشترک بشریت اعلام نموده، پوشیده از کلوخه‌هایی متشکل از سنگ‌های معدنی از جمله منگنز، نیکل، مس و کوبالت است. برای مطالعه قسمت یازدهم کنوانسیون که به‌رژیم بهره‌برداری از این منابع اختصاص یافته به کتاب حقوق دریاها نوشته «رابین چرچیل» و «آلن لو» ترجمه بهمن آقائی که توسط دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی در سال ۱۳۶۷ انتشار یافته، صفحات ۳۰۰ الی ۳۴۲ مراجعه شود.

۲- بین سال‌های ۱۹۶۲ تا ۱۹۸۴ حدود شش صد هزار دلار (دلار ۱۹۸۲) صرف شناسایی منابع بستر دریاها شده است، نقل از :

Charles J. Johnson and Allen L. Clark "Expanding Horizons of Pacific Minerals, Ocean Yearbook, The University of Chicago Press 1988.

حل این مسئله نقش تعیین کننده‌ای در موضع‌گیری والحق آنها به کنوانسیون حقوق دریاها خواهد داشت. در مقابل، کشورهای درحال توسعه اعطای هرگونه امتیازی در این خصوص را موکول به قبول کمک سرمایه‌گذاران به‌استقرار و انتقال دانش فنی به‌کارگزار (Enterprise) نمودند.^۱

حاصل‌ناکرات در این خصوص در قالب قطعنامه شماره ۲ کنفرانس^۲ به‌تصویب کنفرانس رسید و مسئولیت نظارت بر فعالیت سرمایه‌گذاران پیشگام (Pioneer Investor) تا زمان لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون به کمیسیون مقدماتی بستر دریاها و دادگاه بین‌المللی حقوق دریاها که به‌موجب قطعنامه شماره ۳۱ کنفرانس تأسیس شده و اگذار شد. این دو قطعنامه ضمیمه سند نهائی کنفرانس است.

1- Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Summary Meetings Vol. XV, 1981, p. 76 - 81.

قرار است کارگزار به‌نماینده‌گی از جامعه بین‌المللی و به‌وزارت دولت‌ها و اتباعشان به‌بهره‌برداری از کلوخه‌ها بپردازد.

2- Resolution II. Governing Preparatory Investment in Pioneer Activities Relating to Polymetallic Nodules.

3- Resolution I: Establishment of the Preparatory Commission for the International Sea - Bed Authority and for the International Tribunal for the Law of the Sea.

کمیسیون مقدماتی مرکب از نمایندگان دولت‌هائی است که کنوانسیون حقوق دریاها را امضا کرده‌اند. دولت‌هائی که به‌اعضای سند نهائی کنفرانس سوم حقوق دریاها اکتفا کرده‌اند، به‌عنوان ناظر در جلسات کمیسیون شرکت می‌کنند. کمیسیون مقدماتی از ۱۹۸۳ همدساله تشکیل جلسه می‌دهد. گذشته از مدیریت فعالیت‌های سرمایه‌گذاران پیشگام، کمیسیون مقدماتی مسئول تنظیم نظام‌نامه‌های داخلی ارکان مختلف مقام بین‌المللی بستر دریاها و دادگاه بین‌المللی حقوق دریاها و آرایه توصیه‌هائی به‌این دو سازمان بین‌المللی نیز می‌باشد.

اول - شرایط ثبت سرمایه‌گذاران پیشگام :

براساس قطعنامه شماره ۲ صرفاً آن دسته از سرمایه‌گذارانی که واجد شرایط مقرر در این قطعنامه می‌باشند و منطقی‌های از بستر دریاها به‌نامشان توسط کمیسیون مقدماتی به‌ثبت رسیده از حقوق و مزایای پیش‌بینی شده در قطعنامه بهره‌مند خواهند شد. به‌دلایل متعددی اجرای پاره‌ای از ترتیبات این قطعنامه میسر نشد و کمیسیون ناگزیر اقدام به تجدیدنظر در برخی از مفاد آن نمود.

۱- ترتیبات قطعنامه شماره ۲ مربوط به ثبت سرمایه‌گذاران :

قطعنامه شماره ۲ مبادرت به شناسایی سه گروه سرمایه‌گذار می‌کند. این سرمایه‌گذاران می‌توانند در صورت تمایل، متقاضی ثبت منطقه‌ای در قسمت بین‌المللی بستر دریاها شوند:

گروه اول : فرانسه، هند، ژاپن و اتحاد جماهیر شوروی، هریک از مؤسسات دولتی آنها و یا هر شخص حقیقی و یا حقوقی که تحت نظارت مؤثر این دولت‌ها و اتباعش قرار داشته باشند.

گروه دوم : چهار کنسرسیوم که عوامل تشکیل‌دهنده آن دارای تابعیت بلژیک، کانادا، ایالات متحده آمریکا، ایتالیا، هلند، جمهوری فدرال آلمان و انگلستان بوده و یا تحت نظارت مؤثر یک یا تعدادی از این دولت‌ها یا اتباعش می‌باشند. به‌دلیل مخالفت اتحاد جماهیر شوروی از ذکر اسامی این کنسرسیوم‌ها خودداری شده و قطعنامه با درج پاورقی، خواننده را به یکی از اسناد ملل متحد که به‌فعالیت سرمایه‌گذاران پیشگام، از جمله این کنسرسیوم‌ها، اختصاص دارد ارجاع می‌کند. بیشترین

1- U.N. Doc.ST/ESA/107 and Add Sea - Bed Mineral Resources Development Recent Activities of the International Consortia. Department of International Economic and Social Affairs of the United Nations, 1982.

این چهار کنسرسیوم عبارتند از :

۱- Consortium Kennecott؛ سال تاسیس ۱۹۷۴، ملیت شرکتهای عضو: ایالات

←

سرمایه این چهار کنسرسیوم در اختیار اتباع ایالات متحده آمریکا است. گروه سوم: هر کشور در حال توسعه، هر یک از مؤسسات دولتی آنها، یا هر شخص حقیقی و یا حقوقی که تحت نظارت موثر این کشورها و یا اتباعشان قرار داشته باشد.

در هر سه مورد متقاضی ثبت باید ثابت نماید که حداقل سی میلیون دلار آمریکا (دلار سال ۱۹۸۲) در عملیات مقدماتی هزینه کرده است و حداقل ده درصد این مبلغ به شناسایی و مطالعه منطقه‌ای که خواستار ثبت آن است اختصاص یافته است. در مورد گروه یک و دو مبالغ فوق بایستی حداکثر تا اول ژانویه ۱۹۸۳ هزینه شده باشد. در مورد کشورهای در حال توسعه این ضرب الاجل تا اول ژانویه ۱۹۸۵ تعیین شده است.

پرونده ثبت بایستی توسط دولت متبوع متقاضی که کنوانسیون حقوق دریاها را امضا نموده به کمیسیون ارائه شود. پرونده حاوی کلیه اطلاعات در خصوص سرمایه‌گذاری‌های انجام شده و مختصات جغرافیایی منطقه مورد نظر خواهد بود. وسعت منطقه که لازم نیست یکپارچه باشد سیصد هزار کیلومتر مربع تعیین شده و کمیسیون موظف است که، در ظرف ۴۵ روز از تاریخ وصول پرونده، نیمی از این منطقه را در صورت جمع بودن شرایط مقرر به نام سرمایه‌گذار به ثبت برساند و نیم باقی مانده را برای بهره‌برداری در زمان لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون در اختیار کارگزار قرار دهد. سرمایه‌گذار متعهد می‌شود که در طول هشت سال از تاریخ ثبت به تدریج و بر اساس برنامه زمان‌بندی شده‌ای نیمی از منطقه ۱۵۰/۰۰۰۰

متحده آمریکا، انگلستان، کانادا، ژاپن.

۲- Ocean Mining Associates؛ سال تاسیس ۱۹۷۴. ملیت شرکتهای عضو: ایالات متحده آمریکا، بلژیک، ایتالیا.

۳- Ocean Management Incorporated؛ سال تاسیس ۱۹۷۵، ملیت شرکتهای عضو: ایالات متحده آمریکا، جمهوری فدرال آلمان، کانادا، ژاپن.

۴- Ocean Minerals Company سال تاسیس ۱۹۷۷. ملیت شرکتهای عضو: ایالات متحده آمریکا، هلند.

کیلومتر مربع را که در اختیار دارد به کمیسیون مسترد دارد. بدین ترتیب نهایتاً هر سرمایه‌گذار منطقه‌ای به وسعت ۷۵۰۰۰ کیلومتر مربع برای انجام فعالیت‌های کاوش در اختیار خواهد داشت. قطعنامه شماره ۲ ارائه درخواست ثبت به کمیسیون را موقوف به حصول اطمینان از عدم تلاقی بین مناطق مورد ادعای سرمایه‌گذاران می‌نماید.

متقاضیان موظف خواهند بود که اختلاف مربوط به تحدید حدود مناطق مورد ادعا را از طریق مذاکره حل و فصل نمایند و در صورت عدم دستیابی به راه‌حل تا تاریخ اول مارس ۱۹۸۳ اختلاف را به‌داوری طبق مقررات داوری کمیسیون سازمان ملل درباره حقوق تجارت بین‌المللی (Uncitral) ارجاع نمایند. در ژوئیه ۱۹۸۲ مذاکراتی بدین منظور بین دولت‌های متبوع سرمایه‌گذاران پیشگام آغاز شد. به‌علت مخالفت اتحاد جماهیر شوروی با حضور نمایندگان انگلستان، آلمان فدرال و ایالات متحده آمریکا که از امضای کنوانسیون خودداری نموده‌اند این مذاکرات به بن‌بست کشیده شد و دیگر دولت‌ها ناگزیر برای تحدید حدود مناطق مورد ادعای اتباعشان مذاکرات جداگانه‌ای را تدارک دیدند.

این مذاکرات در تاریخ ۳ اوت ۱۹۸۴ به‌امضای توافق‌نامه موقتی انجامید.^۱ نظر به اینکه منطقه مورد نظر دولت هند در اقیانوس هند قرار گرفته و با هیچ یک از مناطق مورد ادعای دیگر سرمایه‌گذاران تلاقی پیدا نمی‌کند توافق مذکور به کلیه اختلافات سرمایه‌گذاران غربی پایان داده و بدین ترتیب تنها اختلافات موجود بین اتحاد جماهیر شوروی

۱- تفاهم بین دولت‌های بلژیک، ایالات متحده آمریکا، فرانسه، ایتالیا، هلند و آلمان فدرال به‌امضا رسیده است. براساس این تفاهم مناطق مورد ادعای سرمایه‌گذاران فرانسوی، ژاپنی و چهار کنسرسیوم واقع در غرب جزیره کلیپرتون Cliperton در اقیانوس آرام شمالی، که به لحاظ تراکم کاوخته‌های منگنز و غلظت معادن آن غنی‌ترین منطقه بستر دریاها است، تحدید حدود می‌شود.

متن تفاهم در نشریه International Legal Materials 1984 p. 1356.

به‌چاپ رسیده است.

و بقیه سرمایه گذاران در اقیانوس آرام لاینحل باقی می ماند. بعد از سرگیری مذاکرات بین اتحاد جماهیر شوروی، ژاپن و فرانسه در سال ۱۹۸۴، از رئیس کمیسیون مقدماتی خواسته شد که با وساطت خود به حل اختلافات موجود کمک کند. به دنبال مبادله مختصات جغرافیایی مناطق مورد ادعای اتباع این سه دولت، در تاریخ ۱۱ ژانویه ۱۹۸۵ مشخص شد که منطقه مورد نظر شوروی با منطقه فرانسه و ژاپن و همچنین مناطق مورد ادعای چهار کنسرسیوم تالاقی دارد. به علت وسعت مناطق مورد اختلاف بین سرمایه گذاران، امکان دستیابی به راه حلی که متضمن اجرای مفاد قطعنامه شماره ۲ باشد فراهم نشد. شکست مذاکرات، رئیس کمیسیون را بر آن داشت که برای خروج از بن بست پیشنهادهایی به طرفین عرضه دارد. نهایتاً، به تاریخ ۵ فوریه ۱۹۸۶، فرانسه ژاپن و شوروی در شهر آروشا (Arusha) واقع در تانزانیا به توافق رسیدند. با وجود اینکه این تفاهم در چندین مورد با قطعنامه شماره ۲ در تضاد است، مع هذا اعضای کمیسیون مقدماتی به تاریخ ۵ سپتامبر ۱۹۸۶ ناگزیر به قبول آن می شوند. چنین به نظر می رسد که قطعنامه شماره ۲ در حکم معاهده‌ای به شکل ساده است و از تاریخ امضا برای آن دسته از دولت‌ها که آن را امضاء کرده‌اند لازم الاجرا است و می تواند با توافق همین دولت‌ها مورد تجدیدنظر قرار گیرد.

۲- ترتیبات تفاهم آروشا مربوط به ثبت سرمایه گذاران :

به منظور دستیابی به یک راه حل متعادل و قابل قبول برای کلیه طرفین ذی نفع تفاهم آروشا امتیازاتی بیش از آنچه در قطعنامه ۲ آمده برای طرفین در نظر می گیرد.

۱- اعلامیه رئیس کمیسیون مقدماتی در خصوص اجرای قطعنامه شماره ۲. سند

– امتیازات سرمایه‌گذارانی که متقاضی ثبت می‌باشند:

دو امتیاز عمده برای اینگونه سرمایه‌گذاران در نظر گرفته شده: حق انتخاب ۵۳۳۰۰ کیلومتر از منطقه‌ای که به نامشان به ثبت خواهد رسید و امکان استرداد قسمتی یا کلیه مناطقی که می‌بایستی طبق جدول زمان‌بندی شده مسترد شود. بدین ترتیب در زمان ثبت، متقاضی خواهد توانست بر اساس اطلاعاتی که در طول عملیات مقدماتی کاوش انجام داده غنی‌ترین قسمت منطقه ۳۰۰۰۰۰ کیلومتر مربعی را به خود اختصاص دهد؛ در صورتی که بر اساس ترتیبات قطعنامه شماره ۲ حق انتخاب به کمیسیون واگذار شده بود و طبیعتاً کمیسیون، که حافظ منافع جامعه بین‌المللی است. این منطقه را به کار گزار واگذار می‌کرد. امکان استرداد قبل از موعد نیز نهایتاً به نفع سرمایه‌گذار خواهد بود؛ چون سرمایه‌گذار خواهد توانست بدون فوت وقت تمام امکانات مالی و فنی خود را برای کاوش و فراهم کردن مقدمات بهره‌برداری در منطقه کوچکتری که عملاً از ۷۵۰۰۰ کیلومتر مربع تجاوز نخواهد کرد متمرکز نماید. بر اساس تفاهم آروشا، مناطقی که بدین ترتیب آزاد خواهند شد در اختیار سرمایه‌گذاران بالقوه، یعنی آن دسته از سرمایه‌گذارانی که در آینده احتمالاً متقاضی ثبت می‌شوند، قرار خواهد گرفت.

– منافع سرمایه‌گذاران بالقوه:

در واقع مناطق مذکور از هم اکنون طبق مجوزهای کاوش صادر شده توسط ایالات متحده آمریکا، انگلستان و آلمان فدرال در قالب قوانین این دولت‌ها در اختیار کنسرسیوم‌ها قرار گرفته‌است^۱. به عبارت دیگر

۱- مجوز مورخ ۲۹ اوت ۱۹۸۴ وزارت تجارت ایالات متحده آمریکا به کنسرسیوم Ocean Mining Associates براساس مصوبه ۲۸ ژوئن ۱۹۸۰ کنگره، مجوز مورخ ۱۹۸۵ مقامات انگلستان به کنسرسیوم Kennecott به استناد قانون ۱۳ ژوئیه ۱۹۸۰ و مجوز مورخ دسامبر ۱۹۸۵ جمهوری فدرال آلمان به یکی از اعضای کنسرسیوم Ocean Management Incorporated در چارچوب قانون ۳ ژوئیه ۱۹۸۰ این دولت. ناگفته نماند که فرانسه به سال ۱۹۸۱ و ژاپن

هدف از استرداد قبل از موعد قسمتی از مناطق مورد نظر جلوگیری از ثبت مناطقی است که مورد ادعای این کنسرسیوم‌ها است. باید اذعان داشت که این ترتیب تفاهم به منزلهٔ مشروعیت دادن به مجوزهایی است که توسط این دولت‌ها صادر شده و در گذشته‌های نه‌چندان دور به‌عنوان اقدامی مغایر با قسمت یازدهم کنوانسیون مقدماتی محکوم شده بود.^۱ در عمل تفاهم آروشا راه را برای الحاق این دولت‌ها به سیستم قطعنامهٔ ۲ باز گذاشته و محتمل است که در آینده و بعد از اینکه این دولت‌ها موفق به تغییر مقررات کنوانسیون مربوط به بهره‌برداری از منابع بستر دریاها به نفع خود شدند، نزد کمیسیون مبادرت به ثبت سرمایه‌گذاران متبوع نمایند. در مقابل اعطای این امتیاز به کنسرسیوم‌ها کمیسیون به کشورهای سوسیالیستی که به سال ۱۹۸۲ مبادرت به تأسیس مؤسسه‌ای به منظور بهره‌برداری مشترک از بستر دریاها نموده‌اند این امکان را می‌دهد که تا قبل از لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون تقاضای ثبت منطقه‌ای را طبق شرایط مندرج در تفاهم آروشا بدهند.^۲

– منافع کار گزار:

به منظور حفظ سیستم دو قطبی که مبتنی بر اصل برابری بین کار گزار

و شوروی به سال ۱۹۸۲ به نوبه خود مبادرت به تصویب قوانینی در خصوص کاوش و بهره‌برداری از منابع بستر دریاها نموده‌اند. معیناً به دلایل سیاسی مبادرت به امضای کنوانسیون نموده‌اند و ترجیح داده‌اند که در این مرحله فعالیت‌های کاوش در قالب قطعنامهٔ شماره ۲ انجام گیرد.

۱- اعلامیه ۲ سپتامبر ۱۹۸۵ LOS / PCN / 72 در جهت محکومیت اقدام ایالات متحده آمریکا و اعلامیه ۸ آوریل ۱۹۸۶ LOS / PCN / 77 در جهت محکومیت انگلستان و آلمان فدرال.

۲- Inter. Oceanmetall با مشارکت بلغارستان، لهستان، اتحاد جماهیر شوروی، جمهوری دموکراتیک آلمان، چکسلواکی و کوبا. بعد از اتحاد دو آلمان این دولت انصراف خود را از شرکت در این مؤسسه اعلام نمود. بدتاریخ ۱۳ مارس ۱۹۹۱ (LOS/PCN/118) دولت لهستان به نمایندگی از اعضای مؤسسه تقاضایی در خصوص ثبت منطقه‌ای در اقیانوس آرام به کمیسیون عرضه داشت. قرار است پرونده مذکور در اجلاس تابستان ۱۹۹۱ کمیسیون توسط گروه کارشناسان فنی بررسی شود.

و دیگر عاملین بهره‌برداری از بستر دریاها است و نظر به اینکه تفاهم آروشا امتیازاتی برای این دسته از عاملین در نظر گرفته هر یک از سه سرمایه‌گذارانی که متقاضی ثبت در اقیانوس آرام هستند به نفع کار گزار از بخشی از مناطقی که بایکدیگر تلاقی دارند صرف نظر می‌کنند. بدین ترتیب علاوه بر مناطقی که بر اساس قطعنامه شماره ۲ در اختیار کار گزار قرار خواهد گرفت مناطقی به وسعت تقریبی $52/300$ کیلومتر مربع در غنی‌ترین قسمت کلیپرتون Cliperton (جزیره‌ای در اقیانوس آرام شمالی که به لحاظ تراکم کلوخه‌های منگنز و غلظت معادن آن غنی‌ترین منطقه بستر دریاها است). نیز به کار گزار واگذار می‌شود.

۳- ثبت سرمایه‌گذاران :

در نیمه دوم سال ۱۹۸۷، هر یک از سرمایه‌گذاران گروه اول از طریق دولت‌های متبوع خود تقاضاهایشان را بر اساس تفاهم آروشا به کمیسیون مقدماتی عرضه داشتند. پرونده متقاضیان توسط گروه کارشناسان فنی مورد بررسی قرار گرفت. این گروه متشکل از ۱۵ متخصص از اتباع دولت‌های عضو کمیسیون مقدماتی از جمله چهار دولت متقاضی ثبت است که توسط رئیس کمیسیون منصوب شده‌اند. بادر نظر گرفتن این واقعیت که کلیه متقاضیان، همانطوری که در تفاهم آروشا آمده، خود رأساً مبادرت به انتخاب مناطقی به وسعت $52/300$ کیلومتر مربع نموده‌اند و از امکان استرداد قبل از موعد نیمی از منطقه $150/000$ کیلومتر مربع که می‌بایست بر اساس قطعنامه ۲ به نام آنها به ثبت می‌رسید نیز استفاده نموده‌اند، تنها وظیفه گروه کارشناس فنی تعیین مناطقی است به وسعت $22/700$ کیلومتر برای هر یک از چهار متقاضی و حصول اطمینان از اینکه به لحاظ اقتصادی ارزش منطقه 75000 کیلومتر مربعی که بدین ترتیب به متقاضیان واگذار خواهد شد با مناطقی که در اختیار کار گزار قرار خواهد گرفت یکسان است.

گروه کارشناسان از تاریخ ۳ لغایت ۷ اوت به منظور بررسی تقاضای

هند و از ۲۳ نوامبر الی ۴ دسامبر ۱۹۸۷ برای بررسی تقاضاهای فرانسه، ژاپن و شوروی تشکیل جلسه داد. در هر دو مورد گزارشهای گروه مورد بررسی و تأیید هیئت رئیسه کمیسیون مقدماتی قرار گرفت و به تاریخ ۱۶ مارس ۱۹۸۸، دبیر کل ملل متحد مدارك مربوط به ثبت سرمایه گذاران را به نمایندگان دولت های هند، فرانسه، شوروی و ژاپن تحویل داد.^۱

دوم - حقوق سرمایه گذاران پیشگام :

تا زمان لازم الاجرا شدن کنوانسیون، هریک از سرمایه گذاران پیشگام در منطقه ای که به نامشان ثبت شده از حق انحصاری کاوش برخوردار خواهند بود و نیز در زمان صدور مجوز تولید، توسط شورای مقام بین المللی بستر دریاها، بر دیگر متقاضیان حق تقدم خواهند داشت.

۱- حق انحصاری کاوش:

کارشناسان بر این عقیده اند که مبالغی را که سرمایه گذار قبل از ثبت هزینه کرده صرفاً به منظور شناسایی منابع بوده و به هیچ وجه در این مرحله سرمایه گذار توانایی تعیین ارزش منطقه از لحاظ اقتصادی را ندارد. برای اطمینان از اینکه ذخایر موجود در منطقه قابل بهره برداری است، سرمایه گذار باید اقدام به کاوش منطقه، که در برگیرنده فعالیت ها و مطالعات گسترده تری به منظور تعیین ترکیب دقیق منابع و مشخص نمودن درصد هریک از چهار فلز کوبالت، مس، منگنز و نیکل در کلوخه ها و همچنین حجم کل منابع موجود در منطقه است بنماید. در این خصوص و بر اساس اطلاعات موجود، برای اینکه بهره برداری مقرون به صرفه باشد، بایستی که عامل بهره برداری به مدت بیست سال همه ساله ۳ میلیون تن تولید ناخالص داشته باشد.^۲ از تاریخ ثبت تا لازم الاجرا شدن کنوانسیون، سرمایه گذار از حق انحصاری کاوش در منطقه ای که به نامش به ثبت رسیده برخوردار

1- Law of the Sea Bulletin no 12 December 1988 p. 30 - 46.

۲- گزارش دبیرخانه ملل متحد، سند LOS/PCN/SCN 2/W P. 2 1984

خواهد بود و می‌تواند به‌منظور تجزیه‌ی کلوخته‌ها و تحقیق پیرامون منابع، به‌جمع‌آوری آنها نیز مبادرت نماید. ضمناً برای طراحی وسایل و ابزار بهره‌برداری، سرمایه‌گذار مجاز خواهد بود که مطالعات لازم را برای تعیین مشخصات فیزیکی بستر دریاها انجام دهد. مجموعه اطلاعاتی که سرمایه‌گذار در طول این مدت جمع‌آوری خواهد نمود در تعیین سیاست و برنامه‌ریزی آتی سرمایه‌گذار مؤثر خواهد بود. تردیدی نیست که در صورت جمع بودن شرایط سرمایه‌گذار تصمیم خواهد گرفت که اقدام به بهره‌برداری از منطقه بنماید.

۲- اولویت در اخذ مجوز تولید :

بر اساس کنوانسیون متقاضیان بهره‌برداری از بستر دریاها، به‌استثنای کارگزار، باید برنامه‌کار خود را به‌شورای مقام ارائه دهند. در صورت تأیید برنامه‌کار توسط شورا و تصویب آن توسط مجمع مقام، برنامه‌کار در حکم قراردادی بین متقاضی و مقام خواهد بود. معیناً تصویب برنامه‌کار به‌تنهایی به‌متقاضی اجازه نخواهد داد که اقدام به بهره‌برداری از منطقه بستر دریاها را موضوع برنامه‌کار بنماید، بلکه شروع عملیات بهره‌برداری موکول به اخذ مجوز دیگری از شورای مقام خواهد بود. این مجوز حجم تولید هریک از عاملین را با در نظر گرفتن سیستم سهمیه‌بندی مقرر در کنوانسیون تعیین می‌کند. بر اساس این سیستم و به‌منظور جلوگیری از کاهش نرخ فلزات مستخرج از بستر دریاها و تضمین درآمدهای ارزی کشورهای در حال توسعه صادرکننده این منابع، تنها در صورت افزایش تقاضای نیکل در سطح بین‌المللی شورا مبادرت به صدور مجوز خواهد نمود^۱. در مواردی که درصد افزایش تقاضا در حدی نباشد که جوابگوی

۱- بر اساس ماده ۱۵۱ کنوانسیون، شصت درصد از افزایش سالیانه مصرف نیکل در جهان برای عاملین بهره‌برداری از بستر دریاها در نظر گرفته شده ۳۸/۰۰۰ تن نیکل از این سهمیه برای اولین فعالیت بهره‌برداری کارگزار اختصاص داده می‌شود.

خواستنه‌های کلید عاملین بهره‌بردار باشد، شورا با در نظر گرفتن اولویت‌های مقرر برای کارگزار، سهمیه هریک از متقاضیان را براساس ضوابط عینی و بدون تبعیض تعیین می‌کند.

قطعنامه شماره ۲ از این قاعده کلی تخطی کرده و در چنین مواردی برای سرمایه‌گذاران پیشگامی که در قالب این قطعنامه فعالیت نموده‌اند اولویت قایل است. با در نظر گرفتن این واقعیت که افزایش سطح مصرف نیکل در سالهای آینده بسیار محدود خواهد بود در عمل سرمایه‌گذاران پیشگام تنها متقاضیانی هستند که بعد از لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون موفق به کسب مجوز تولید خواهند شد.

سوم - تعهدات سرمایه‌گذاران پیشگام :

در مقابل حقوقی که به سرمایه‌گذاران پیشگام واگذار شده قطعنامه شماره ۲ آنها را ملزم می‌کند که با قبول تعهدات خدماتی و مالی، کارگزار را در فراهم نمودن مقدمات شروع عملیات بهره‌برداری، یاری دهند. با استناد به اینکه رکود اقتصادی در جهان منجر به کاهش قیمت فلزات مستخرج از بستر دریاها شده و کنسرسیوم‌ها در خارج از چارچوب قطعنامه شماره ۲ و بدون هیچ‌گونه تعهدی در مقابل جامعه بین‌المللی به کاوش پرداخته‌اند، سرمایه‌گذاران ثبت شده خواستار تعدیل تعهدات خود شدند. مذاکراتی بدین منظور از ۱۹۸۸ آغاز شد و نهایتاً کمیسیون مقدماتی به تاریخ ۳۰ اوت ۱۹۹۰ موافقت خود را با تعدیل تعهدات سرمایه‌گذاران پیشگام اعلام نمود^۱ بدین ترتیب دیگر بار قطعنامه شماره ۲ به منظور تشویق سرمایه‌گذاران پیشگام در ادامه فعالیت‌های کاوش در قالب قطعنامه ۲ مورد تجدیدنظر قرار گرفت.

۱- تفاهم مربوط به نحوه اجرای تعهدات سرمایه‌گذاران پیشگام، سند :

۱- تعهدات خدماتی :

قطعه‌نامه شماره ۲ سرمایه‌گذاران ثبت شده را متعهد می‌کند که در صورت درخواست کمیسیون مقدماتی مبادرت به کاوش مناطقی از بستر دریاها که در اختیار کارگزار قرار گرفته نموده و به نیروی انسانی مورد احتیاج کارگزار آموزش دهند. گروه کارشناسان فنی به درخواست کمیسیون مقدماتی اقدام به تهیه دو طرح کار در این دو زمینه کرده است که مبنای تعهدات سرمایه‌گذاران پیشگام براساس تفاهم اوت ۱۹۹۰ کمیسیون مقدماتی می‌باشد.

کاوش منطقه کارگزار :

به عقیده کشورهای در حال توسعه باید بین تعهدات سرمایه‌گذاران براساس قطعه‌نامه ۲ و تعهدات ناشی از تفاهم آروشا قایل به تفکیک شد. در مورد اول مخارجی که سرمایه‌گذار متقبل می‌شود توسط کارگزار با احتساب ده درصد نرخ بهره در سال پرداخت خواهد شد، در صورتی که تفاهم آروشا در این خصوص صراحت ندارد و هیچ ترتیبی برای نحوه تأمین مخارج کاوش منطقه اضافی که در ناحیه مرکزی کلیپرتون به کارگذار واگذار شده پیش‌بینی نشده و این بدین معنی است که سرمایه‌گذاران پیشگام در مقابل امتیازاتی که تفاهم آروشا برایشان منظور داشته کاوش این منطقه را به‌رایگان انجام خواهند داد.

با در نظر گرفتن این واقعیت که بحران اقتصادی حاکم و کاهش قیمت منابع مستخرج از بستر دریاها آینده درخشانی را برای فعالیت‌های بهره‌برداری ترسیم نمی‌کند، کشورهای در حال توسعه به این نتیجه رسیده‌اند که بهتر است در نخستین سالهای بهره‌برداری، فعالیت کارگزار در منطقه اضافی که دارای منابع بسیار ارزشمندی است متمرکز شود و فعلاً از سرمایه‌گذاری در دیگر مناطقی که کارگزار در اختیار دارد خودداری

شود. سرمایه‌گذاران پیشگام که خود در تلقین این فکر نقش به‌سزایی داشتند، طبیعتاً از این سیاست پشتیبانی نمودند، مشروط بر اینکه مخارجی که برای کاوش این منطقه هزینه خواهند نمود به آنها مسترد شود. سرمایه‌گذاران پیشگام بر این عقیده‌اند که از ارجاع بند مربوطه تفاهم آروشا به قطعنامه شماره ۲ باید چنین استنباط کرد که تنظیم‌کنندگان این سند، خواهان بازپرداخت هزینه‌های مربوط به کاوش منطقه اضافی به همان نحوی که در قطعنامه آمده می‌باشند. نهایتاً سرمایه‌گذاران پیشگام موافقت نمودند که قسمتی از مخارج ناشی از کاوش این منطقه را متقبل شوند.

بر اساس تفاهم تابستان ۱۹۹۰، سرمایه‌گذاران پیشگام ثبت شده نزد کمیسیون مقدماتی، به استثنای هند، متعهد می‌شوند که مسئولیت انجام فعالیت‌های مقدماتی و مرحله نخست کاوش را به نحوی که در طرح گروه کارشناسان فنی آمده به عهده گیرند. قرار است فعالیت مقدماتی به منظور جمع‌آوری کلیه اطلاعات و داده‌های موجود در خصوص منطقه مورد نظر و تهیه نقشه‌ها شش ماه بعد از تاریخ قبول تفاهم‌نامه شروع و در ظرف شش ماه تکمیل شود. پیش‌بینی شده که در حدود ۱۵۰/۰۰۰ هزار دلار صرف این امور خواهد شد. حداکثر دو سال و نیم بعد از خاتمه این عملیات، مرحله اول کاوش به منظور شناسایی غنی‌ترین قسمت‌های منطقه آغاز خواهد شد. زمان مقرر برای به پایان رساندن این مرحله سه سال در نظر گرفته شده و در حدود ۷ الی ۹ میلیون دلار هزینه دربر خواهد داشت. کارگزار مخارج مرحله نهایی کاوش را، که بین ۳۵ الی ۴۰ میلیون دلار برآورد شده، بر اساس ضوابط پیش‌بینی شده در قطعنامه شماره ۲ پرداخت خواهد کرد. در این مرحله سرمایه‌گذاران پیشگام مقدمات عملیات بهره‌برداری را فراهم خواهند نمود.

— آموزش نیروی انسانی مورد نیاز کار گزار :

تردیدى نیست که، برای برنامه‌ریزی و تعیین مراحل مختلف بهره‌برداری، انتخاب تکنولوژی مورد استفاده و انجام عملیات بهره‌برداری کار گزار نیاز به یک نیروی انسانی کارآمد و مجرب دارد. براساس پیش‌بینی‌های دبیرخانه ملل متحد برای بهره‌برداری از یک منطقه، کار گزار باید در حدود ۱۷ کارشناس و متخصص در زمینه فنون دریائی زمین‌شناسی و عملیات بهره‌برداری در اختیار داشته باشد^۱.

به‌منظور جلوگیری از ضایع شدن فعالیت آموزشی و افزایش کارایی نیروی انسانی منطق ایجاب می‌کند که حتی‌المقدور بین خاتمه برنامه آموزش و شروع عملیات بهره‌برداری توسط کار گزار فاصله نیفتد. مع‌هذا باید این واقعیت را نیز مد نظر داشت که از هم اکنون سرمایه‌گذاران پیشگام بدون در نظر گرفتن تاریخ شروع عملیات بهره‌برداری مبادرت به تربیت نیروی انسانی مورد احتیاج خود می‌نمایند. به‌همین دلیل و برای انتقال سریع تکنولوژی، که از خواسته‌های همیشگی جهان سوم در قالب نظام نوین اقتصاد بین‌الملل است، کشورهای در حال توسعه خواستار اجرای هر چه سریعتر برنامه‌های آموزشی می‌باشند.

براساس تفاهم تابستان ۱۹۹۰، چهار سرمایه‌گذار پیشگام، آموزش نیروی انسانی مورد احتیاج کار گزار را متقبل شده و در خصوص برنامه آموزش، مدت زمان آن و همچنین تعداد کارشناسانی که باید آموزش دهند با کمیسیون مقدماتی، به‌صورت جداگانه، به‌توافق خواهند رسید.

مسئولیت انتخاب کارشناسان به‌عهده کمیسیون مقدماتی است. تردیدی نیست که، برای اطمینان از صلاحیت علمی و توانائی آنها در شرکت در برنامه‌های آموزشی و خدمت به کار گزار، کمیسیون مقدماتی باید بیشترین دقت را مبذول دارد.

۲- تعهدات مالی :

بر اساس قطعنامه ۲ سرمایه‌گذاران پیشگام متعهد می‌شوند که همه ساله، از تاریخ ثبت تا زمان تصویب برنامه کارشان، مبلغ یک میلیون دلار به‌مقام بین‌المللی بستر دریاها بپردازند، ضمناً سرمایه‌گذاران باید متناوباً مبالغی را برای عملیات کاوش در منطقه‌ای که به‌نامشان به‌ثبت رسیده هزینه کنند.

– مالیات یک میلیون دلاری :

علت وجودی این مالیات، فراهم نمودن قسمتی از منابع مالی لازم برای سرمایه‌گذاریه‌های مقدماتی کار گزارا و ترغیب سرمایه‌گذاران پیشگام در ارائه هرچه سریعتر برنامه کار و شروع عملیات بهره‌برداری است. نظر به اینکه بحران اقتصادی و کاهش نرخ فلزاتی که قرار است از بستر دریاها استخراج شود، عملیات بهره‌برداری را برای لاقل دو الی سه دهه به‌تعویق می‌اندازد، عملاً هر یک از سرمایه‌گذاران پیشگام باید قبل از شروع بهره‌برداری حدود بیست تا سی میلیون دلار پرداخت نماید. در چنین شرایطی است که سرمایه‌گذاران پیشگام خواستار حذف و یا لاقل تعدیل این مالیات شدند.

کشورهای در حال توسعه با این پیشنهاد شدیداً مخالفت نموده براین عقیده‌اند که اعطای هرگونه امتیازی در این مورد منجر به ضایع شدن امکانات مالی کار گزار و مختل شدن سیستم دو قطبی بهره‌برداری خواهد شد. نهایتاً، در چارچوب تفاهم ۱۹۹۰، تنها هند از پرداخت این مالیات معاف شده است. فرانسه، اتحاد جماهیر شوروی و ژاپن بعد از

از یک منطقه بستر دریاها نزدیک بدو میلیارد دلار باید هزینه شود نقل از:

O. Bressard "Les aspects financiers de l'exploitation des ressources des fonds marins internationaux". in Perspectives, droit de la mer à l'issue de la troisième conférence des Nations Unies. Pédone Paris 1984. p. 316.

انجام تعهدات خود در زمینه آموزش، اجرای فعالیت‌های مقدماتی کاوش و خاتمه مرحله اول طرح کاوش از پرداخت مالیات یک میلیون دلاری از تاریخ ثبت به‌عنوان سرمایه‌گذار پیشگام معاف خواهند شد.

– هزینه ادواری در امور کاوش :

به‌منظور جلوگیری از تعلیق عملیات کاوش در مناطق ثبت شده، قطعنامه شماره ۲ سرمایه‌گذار پیشگام را موظف می‌کند متناوباً مبالغی را که از سوی کمیسیون مقدماتی تعیین خواهد شد برای کاوش منطقه خود هزینه کند. در قطعنامه آمده که این مبالغ باید با در نظر گرفتن وسعت منطقه ثبت شده و مقدار هزینه متعارف برای شروع بهره‌برداری در یک زمان معقول تعیین شود^۱. به عقیده سرمایه‌گذاران پیشگام حجم سرمایه‌گذاری‌هایی که قبل از ثبت انجام گرفته، همچنین اهمیت اقتصادی منطقه نیز باید در محاسبات مد نظر قرار گیرد. تفاهم ۱۹۹۰ مقرر می‌دارد که در ظرف یک سال از تاریخ این تفاهم، کمیسیون مقدماتی بعد از مشورت با سرمایه‌گذاران پیشگام و بر حسب مورد، اقدام به تعیین حداقل مخارجی که باید در هر منطقه به‌امور کاوش اختصاص داده شود خواهد نمود. کمیسیون مقدماتی مجاز خواهد بود که، در صورت لزوم و با در نظر گرفتن کلیه جوانب امر، گه‌گاه مبادرت به تجدیدنظر در میزان تعیین شده بنماید.

دولتی که مسئولیت عرضه پرونده تقاضای ثبت سرمایه‌گذار به کمیسیون مقدماتی را به‌عهده داشته موظف است که فعالیت‌های این سرمایه‌گذار را زیر نظر داشته و متناوباً به کمیسیون مقدماتی گزارش کند. با اتکا به این اطلاعات است که کمیسیون مقدماتی مبادرت به صدور گواهی حسن اجرای تعهدات به‌نام هر یک از سرمایه‌گذاران پیشگام نموده و

۱- براساس برآوردهائی که انجام گرفته است، برای اجرای کامل طرح بهره‌برداری مخارج کاوش هر منطقه حدوداً ۱۰۰ میلیون دلار تخمین زده شده است.

برحسب مورد نظریات خود را نسبت به توانایی‌های مالی و فنی آنها ابراز خواهد داشت. شش ماه بعد از لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون، آن دسته از سرمایه‌گذاران پیشگام که در طول عملیات کاوش به نتایج مطلوبی دست یافته‌اند می‌توانند برنامه کار مربوط به عملیات بهره‌برداری را به شورای مقام بین‌المللی بستر دریاها عرضه دارند. تردیدی نیست که اطلاعات موجود و عملکرد هر یک از سرمایه‌گذاران پیشگام در دوران انتقالی عامل مهمی در تصویب برنامه کار آنها خواهد بود.

نتیجه :

بدون تردید حسن اجرای تعهدات سرمایه‌گذاران پیشگام می‌تواند عامل تعیین‌کننده‌ای در فراهم نمودن مقدمات شروع عملیات بهره‌برداری توسط کارگزار باشد. معیناً باید اذعان کرد که موفقیت و کارایی نظام بهره‌برداری براساس سیستم دوقطبی تا حد زیادی منوط به جهان شمولی کنوانسیون حقوق دریاهاست. عدم الحاق ایالات متحده آمریکا، آلمان و انگلستان، که اتباعشان مبادرت به سرمایه‌گذاری‌های کلانی در بستر دریاها نموده‌اند و بدون هیچ تردیدی در صورت جمع بودن شرایط اقتصادی، عملیات بهره‌برداری از بستر دریاها را در چارچوب قوانین ملی خود آغاز خواهند نمود، نهایتاً سرمایه‌گذاران پیشگام ثبت شده و متقاضیان احتمالی بهره‌برداری را دلسرد نموده و آنها را بر آن خواهد داشت که همانند اتباع این دولت‌ها بطور یکجانبه و فارغ از هر گونه تعهدی اقدام به بهره‌برداری از منابع بستر دریاها بنمایند.

از چندی پیش مذاکراتی به منظور جلب رضایت این دولت‌ها زیر نظر دبیر کل ملل متحد انجام می‌گیرد^۱. متأسفانه چنین به نظر می‌رسد

۱- گزارش سالیانه دبیر کل ملل متحد در مورد مسائل مربوط به حقوق دریاها بد

مجمع عمومی؛ سند:

که جهان شمولی کنوانسیون موکول به تجدیدنظر در برخی از مفاد کنوانسیون از جمله مقررات مربوط به نحوه تجدیدنظر در کنوانسیون، ترتیبات مربوط به سقف تولید از بستر دریاها و همچنین انتقال تکنولوژی که مورد انتقاد شدید این دولت‌ها است می‌باشد. تردیدی نیست که اعطای هرگونه امتیاز جدیدی به کشورهای پیشرفته صنعتی، گذشته از مسائل حقوقی پیچیده‌ای که مطرح خواهد نمود، ضربه‌ای خواهد بود بر آرمان کشورهای در حال توسعه در برقراری نظام نوین اقتصادی بین‌المللی^۱.

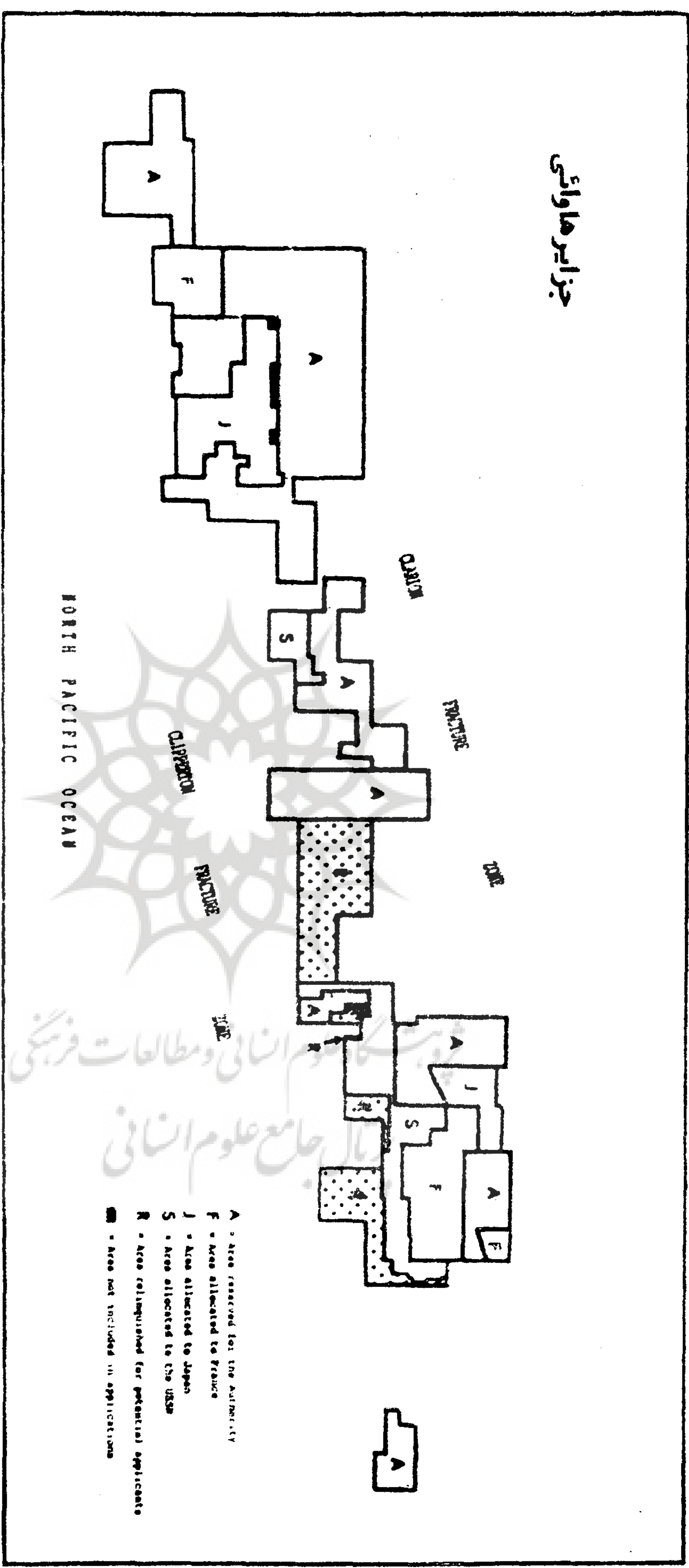

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- به تاریخ ۱۰ نوامبر ۱۹۹۰ چهل و چهار دولت مبادرت به تصویب کنوانسیون نمودند. دوازده ماه بعد از سپری شدن تسلیم شصتمین سند تصویب به دبیرکل مال متحد کنوانسیون لازم‌الاجرا خواهد شد. چنین به نظر می‌رسد که کنوانسیون در ظرف دو یا سه سال آینده لازم‌الاجرا شود.

جزایر هاوایی

موقعیت مناطق ثبت شده به نام سرمایه گذاران پیشگام در اقیانوس آرام

- A : مناطقی که در اختیار کارگران قرار گرفته.
- F : منطقه ثبت شده به نام سرمایه گذار فرانسوی.
- J : منطقه ثبت شده به نام سرمایه گذار ژاپنی.
- S : منطقه ثبت شده به نام سرمایه گذار اتحاد جماهیر شوروی.
- R : مناطقی که برای سرمایه گذاران بالقوه در نظر گرفته شده.